

Anarchizm

Conradino Beb

10 kwietnia 2012

Gdzie jest władza, tam nie ma wolności

– hasło niesione na czarnych flagach przez anarchistów w trakcie pochodu pogrzebowego Piotra Kropotkina

Anarchizm jest wolnościową ideologią społeczno-polityczną, która powstała na gruncie XVIII-wiecznej myśli utopijnej, poszukującej formuły nowego systemu społecznego, który mógłby się stać alternatywą dla przeżywającego wtedy schyłek systemu monarchistycznego oraz świeżo wyłaniającego się kapitalizmu. Przykładem tego rodzaju, prekursorskich dla anarchizmu, jakkolwiek nie dających się łatwo sklasyfikować idei, jest twórczość i działalność Charlesa Fouriera, Williama Godwina, a także Roberta Owena.

Snucie w tym okresie tego rodzaju refleksji było związane z wprowadzaniem przez całą rzeszę reformatorów kulturowych podstaw **modernistycznego paradygmatu**, który zawierał nieznanne wcześniej idee takie jak: postęp technologiczny (jednoznaczny w tym czasie z uprzemysłowieniem), znoszenie przywilejów klasowych, powszechna pomoc socjalna i medyczna, a także laicyzm i racjonalność w tłumaczeniu rzeczywistości.

To umożliwiło także *implicite* rozwój myśli dyskursywnej, której anarchizm jest jednym z idealnych przykładów. Jednak w przeciwieństwie do ideologii kapitalistycznych, mniej lub bardziej drobnomieszczańskich (ich najlepszym przykładem pozostaje liberalizm Adama Smitha) społeczna geneza myśli anarchistycznej nosi w sobie wyraźne piętno ruchu robotniczego, który wyodrębnił się jako uboczny fenomen industrializacji na początku XIX wieku i stał się głównym ośrodkiem rozpowszechniania tychże idei.

W łonie XIX-wiecznego ruchu robotniczego powstała masa całkowicie ze sobą sprzecznych – o czym należy pamiętać – teorii, przy czym większość ideologów przyjęła zasadniczy pogląd, iż w kulturze zachodzi pewnego rodzaju **walka klas!** Ta potoczna na początku idea została wkrótce przejęta przez Karola Marksa i Fryderyka Engelsa, którzy wzorując się na klasycznym **idealizmie heglowskim** postulowali, iż procesy historyczne posuwają się do przodu dzięki wiecznie zachodzącej walce klas społecznych, tworząc tym samym podstawę ideologii zwanej marksizmem lub **materializmem dialektycznym**.

O ile myśliciele anarchistyczni także wspierali walkę klas, której towarzyszyć miała „rewolucja robotnicza” jako główny sposób zniesienia rosnących nierówności społecznych, od początku potępiali oni instytucję władzy jako takiej i sprzeciwiali się wszelkim formom jej sprawowania (co oznaczało także sprzeciw wobec głównej praktyki demokracji pośredniej, którą jest głosowanie)!

Pierwszym myślicielem, który użył słowa „anarchista” w sensie jednostki, wyznającej anarchizm (wcześniej było to jedynie obraźliwe, kolokwialne określenie) i przypisał mu współczesny sens, był Pierre-Joseph Proudhon – twórca teorii, nazwanej przez niego samego **mutualizmem**, a przez historyków lewicy **anarchofederalizmem** lub też **anarcho-syndykalizmem**.

W 1840 r. opublikował on swój pierwszy pamiętnik: *Qu'est-ce que la propriété?*, w którym postulował pozbycie się z sektora społecznego wszelkich form władzy i własności państwowej oraz wyzysku ekonomicznego, które chciał zastąpić własnością spółdzielczą, bankami

społecznymi i wolnymi stowarzyszeniami wytwórców (syndykatami), do których utworzenia miały doprowadzić pokojowe reformy.

Pod koniec życia, kiedy wyszła na jaw utopijność jego postulatów, „pierwszy anarchista” zmienił jednak nieco swoją linię polityczną, upatrując we własności prywatnej lub spółdzielczej pewnej formy ochrony przed wyrachowaniem rządu.

Warto przy tym wspomnieć, że przed opublikowaniem tego dzieła, amerykański wolnościowiec, Josiah Warren (wcześniejszy członek eksperymentalnej komuny „New Harmony”, założonej przez Roberta Owena), wydawał w Stanach Zjednoczonych pismo *The Peaceful Revolutionist* (pierwszy numer wyszedł w 1833 r.), które było prawdopodobnie pierwszym czasopiśmie anarchoindywidualistycznym, a być może nawet pierwszym czasopiśmie w historii ruchu anarchistycznego. Nie pada w nim jednak niestety ani razu kluczowy termin.

Idee anarchistyczne twórczo rozwinięli szczególnie dwaj myśliciele rosyjscy: Michaił Bakunin i Piotr Kropotkin, znani jako twórcy **anarchosocjalizmu** lub też **anarchokomunizmu** – najbardziej lewicowej odmiany anarchizmu – a także pisarz Lew Tołstoj, który stworzył podwaliny **anarchizmu chrześcijańskiego**.

Oprócz nich, do klasycznych ideologów ruchu należą: Max Stirner, który w dziele *Jedyny i jego własność* sformułował teorię **anarchoindywidualizmu** – anarchizmu skrajnie pravicowego, wskazującego przede wszystkim na korzyści indywidualne w systemie anarchistycznym – a także amerykański myśliciel, redaktor pisma *Liberty*, Benjamin Tucker, który jako pierwszy sformułował podstawy późniejszego **libertarianizmu** w wersji anarchokapitalistycznej (w drugiej połowie XIX wieku nurt ten wciąż był jednak utożsamiany z anarchoindywidualizmem; sam termin pozostaje wśród anarchistów kontrowersyjny). Do ważnych odnóg nurtu zaliczyć należy także **anarchofeminizm**, którego podstawę teoretyczną stworzyła Emma Goldman.

Anarchizm zaczął tworzyć aktywne platformy polityczne od pojawienia się I Międzynarodówki w 1870, ujawniając się jako znacząca siła rewolucyjna rok później, w trakcie wydarzeń Komuny Paryskiej. W tym samym czasie oddzielił się również od komunizmu jako ruch polityczny na skutek sporu toczzonego pomiędzy Michaiłem Bakuninem, a Karolem Marksem i jego zwolennikami (toczony wcześniej przez samego Pierre’a-Josepha Proudhona). Ten przerodził się szybko w bezpośrednią wojnę, prowadzoną niezwykle nieczystymi metodami, sprawiając że obydwie nurty rewolucyjnej myśli robotniczej, do tej pory zjednoczone, nie były w stanie ze sobą dłużej współpracować.

To zawocowało z kolei podziałem ideologicznym pomiędzy obydwoje obozami, który trwa do dziś. Różnice zasadzały się przede wszystkim na podejściu do przeprowadzenia rewolucji, ale też na odmiennym rozumieniu potencjalnych struktur zarządzania powstałych po rewolucji.

Jako że żaden z klasycznych zrywów anarchistycznych nigdy nie doszedł jednak do punktu, w którym anarchiści mogliby w pełni wprowadzić w życie swoje idee, a najbardziej znana rewolucja socjalistyczna – rewolucja bolszewicka, z miejsca odwróciła się od głoszonych wcześniej postulatów, spór ten pozostaje w praktyce bez żadnego znaczenia.

Anarchizm, objawiający od początku swojego istnienia skrajną niechęć do jakichkolwiek hierarchicznych struktur organizacyjnych, próbował się organizować w alternatywne rady, kolektywy, syndykaty i stowarzyszenia, które miały być także podstawowymi strukturami społeczeństwa porewolucyjnego.

Jak pisze w swoim *Komunizmie anarchistycznym* Piotr Kropotkin: *Spółeczeństwo, które znie- sie własność prywatną, będzie musiało, zdaniem naszym, zorganizować się na zasadach komunizmu anarchistycznego. Anarchizm prowadzi do komunizmu, komunizm zaś do anarchizmu, zarówno bo- wiem jeden jak i drugi są wyrazem zasadniczej tendencji społeczeństw dzisiejszych – dążenia do równości.*

Jak więc widzimy, od samego początku anarchizm częściowo czerpał z innych prądów lewicowych i wolnościowych, nie stanowiąc prawie nigdy samoistnej odpowiedzi teore- tycznej na problemy polityczne czy ekonomiczne.

Dodatkowo, wielość nurtów anarchizmu – do dzisiaj zwiększająca się raczej, niż maleją- ca – utrudniała często jakiegokolwiek porozumienie w tworzeniu jednej, zwartej teorii, która wciąż nie została wypracowana, a w związku z postępującym rozłamem w łonie współcze- snego anarchizmu (oddalania się libertarianizmu od anarchosocjalizmu), **raczej nigdy nie zostanie wypracowana.**

W praktyce, anarchistów łączyć zaczęła od lat '80 XIX wieku idea tzw. strajku generalne- go (wprowadzona przez George'a Sorela) oraz szeroko pojęta walka o wolność wypowiedzi, równość społeczną, równouprawnienie kobiet oraz pozbawienie państwa jego kluczowej siły politycznej.

Zrywy, rewolty oraz inne działania anarchistyczne przybierały do II Wojny Światowej różne postaci, wśród nich zaś najbardziej znanymi są: **wiecz na Haymarket, wojna do- mowa w Hiszpanii, powstanie w Kronstadt, działalność Armii Wyzwoleńczej Nestora Machno na Ukrainie**, oraz utworzenie IWW (**Industrial Workers of the World**).

W tym aktywnym społecznie anarchizmie widoczna jest przede wszystkim realizacja po- wszechnej równości uczestników tych wydarzeń, a także sprzeciw wobec władzy politycz- nej i ekonomicznej. Rzadko dochodziło przy tym do tworzenia sieci wymiany towarowej bez udziału wartości dodanej – temu mechanizmowi anarchosocjalizm jest zaś z gruntu przeciwny jako elementowi kapitalistycznego wyzysku.

Pomimo niewielkich sukcesów na polu rewolucji społecznej przed II Wojną Światową, anarchizm został przyjęty niezwykle ciepło przez rewolucjonistów sztuki, wśród których prym wiodły dwa symultanicznie się rozprzestrzeniające ruchy okresu Międzywojnia: sur- realizm i dadaizm. To ukazuje nam w oczywisty sposób, że anarchizm pomimo swojej trud- nej drogi miał jednak od samego początku pewien potencjał dla życia twórczego i artystycz- nego.

Po II Wojnie Światowej, w trakcie której anarchiści tworzyli gdzieś tam małe ogniska ruchu, krytyka ideologiczna nieco przyblakła, aż do wypuszczenia znówu czułek przez kontrkulturę pod postacią różnego rodzaju ruchów rewolucyjnych w latach '60, do których z pewnością można zaliczyć letrystów oraz ich bezpośrednich kontynuatorów: sytuacjoni- stów – krytyków konserwatywnego anarchizmu lecz jednocześnie jego reformatorów. Do

odnowy ruchu przyczynił się jednak przede wszystkim, zasilany przez nich czynnie i ideowo, studencki Ruch 22 Marca (1968).

W tym samym momencie, w którym do głosu doszło pokolenie Baby Boomers, a kontrkultura osiągnęła swój szczyt, doszło również do przeskoku ideowego, którego efektem było powstanie **neanarchizmu**.

Pokrywający się częściowo z Ruchem Praw Obywatelskich, ideologią samoobrony Partii Czarnych Panter, manifestami SDS, happeningami Yipisów (Youth International Party), estetyką gwiazd rocka, sceną psychodeliczną i działalnością libertariańskich dilerów marihuany, będący częścią zarówno Nowej Lewicy, co i prawnicowego libertarianizmu, neanarchizm zrestytuował stare idee programowe w boju rewolty społecznej, odświeżając i przenicowując źródła oraz przedmioty krytyki, tworząc przy okazji podatny grunt dla rozwoju współczesnej myśli wolnościowej.

Anarcho-Biblioteka
Dobry pieróg to wywrotowy pieróg

Conradino Beb
Anarchizm
10 kwietnia 2012

magivanga.com

pl.anarchistlibraries.net